

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

САВИЦЬКА АЛЛА ПЕТРІВНА

УДК 371.2:355.233.21

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПЛОТІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ
ПІД ЧАС МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Льотній академії Національного авіаційного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
КЕРНИЦЬКИЙ Олександр Михайлович,
Національна академія Національної гвардії України,
доцент кафедри військово-соціального
та психологічного забезпечення.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ДІДЕНКО Олександр Васильович,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри педагогіки
та соціально-економічних дисциплін;

кандидат педагогічних наук
РИНДЕНКО Наталя Миколаївна,
Головний центр підготовки особового складу
Державної прикордонної служби України
імені генерал-майора Ігоря Момота,
заступник начальника відділу – голова циклової
комісії іноземної мови та гуманітарних дисциплін
відділу циклових комісій центру підготовки
молодших інспекторів.

Захист дисертації відбудеться «22» жовтня 2019 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 в Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розіслано «21» вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Миротворча діяльність українських військовослужбовців, які здобули міжнародний авторитет як високопрофесійні та надійні фахівці, сьогодні відбувається в екстремальних умовах, невизначеній обстановці на тлі збройних протистоянь різних політичних сил і населення іноземних країн. Зокрема, за період з 1992 р. до 2019 р. 42 тис. українських військовослужбовців брали участь у миротворчих операціях під егідою Організації Об'єднаних Націй – від Придністров'я до країн Африки. Під час міжнародних миротворчих операцій (далі – ММО) Україна втратила 55 військовослужбовців загиблими.

Досить серйозну частку причин таких втрат аналітики пов'язують із відсутністю передпереговорних форм вирішення конфліктних протистоянь, з невикористанням усіх можливостей пошуку консенсусу, з нездатністю до ефективної взаємодії та пошуку компромісних рішень тощо. Результати такої аналітичної роботи експертів прямо вказали на негативні комунікативні характеристики суб'єктів миротворчості, що блокують можливості реалізації конструктивних сценаріїв: конфліктні способи побудови службових відносин, імперативні патерни взаємодії під час інтеракцій, неготовність до сприйняття нових реалій та умов виконання завдань в іншомовному середовищі, слабкі знання й уявлення про полікультурні, етнічні, релігійні та мовні особливості іноземних партнерів і місцевого населення тощо.

Науковий пошук надав змогу констатувати, що окреслені проблемні питання зароджуються ще під час професійної підготовки курсантів у військовому ЗВО та вимагають швидкої адекватної відповіді командування, розробки вченими й науково-педагогічними працівниками концепцій, змісту, методик і технологій формування комунікативної готовності до взаємодії під час ММО саме майбутніх військових пілотів.

Ознайомлення з результатами наукових висновків учених, які розвивали сучасну філософію та методологію професійної освіти (І. Бех, В. Биков, В. Кремень, В. Луговий, С. Максименко, Н. Ничкало, О. Романовський, Т. Сущенко, В. Ягупов та ін.), практичним досвідом офіцерів-миротворців ЗСУ, педагогічних працівників закладів вищої освіти авіаційного профілю (В. Алещенко, Л. Барановська, Г. Лещенко, П. Онипченко, Т. Плачинда, Г. Пухальська та ін.) свідчить про наявність надійного фундаменту вітчизняної теорії та методики професійної освіти. Між тим, як зазначені автори, так і практики професійної освіти констатують існування низки суперечностей нинішньої підготовки МВП, що не можуть бути розв'язаними без додаткового наукового пошуку, зокрема:

- між високими вимогами миротворчої діяльності до рівня комунікативної підготовленості військових пілотів і недостатньою відповідністю цим вимогам змісту, методів і методик наземної підготовки курсантів ЗВО;

- між усвідомленням важливості високої комунікативної готовності МВП до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій та недосконалістю діагностичних інструментів, що надали б змогу надійного відбору здатних до миротворчих функцій військовослужбовців;

– між представленістю в педагогічній науці різних аспектів підготовки військових пілотів і недостатньою вивченістю специфіки та особливостей їх професійної миротворчої діяльності, зміст якої становлять як операторські завдання, так і інтегративні проблемні завдання щодо взаємодії з іноземними партнерами;

– між необхідністю цілеспрямованого формування комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО у військовому авіаційному ЗВО та відсутністю теоретичного й практичного обґрунтування ефективних педагогічних умов забезпечення цього процесу.

У дисертаціях останніх років розкрито такі аспекти організації та проведення ММО: обґрунтування психофізіологічних критеріїв прогнозування професійної придатності військових пілотів до участі в ММО (А. Швець), методична система підготовки особового складу Збройних Сил України до миротворчої діяльності (В. Хацановський), психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах (Н. Агаєв). У наукових дослідженнях також розглянуто такі проблеми навчання пілотів: забезпечення якості професійної підготовки курсантів в умовах євроінтеграції (Т. Плачинда), підготовка курсантів до професійної комунікації в особливих умовах (О. Москаленко), формування комунікативної компетентності майбутніх пілотів цивільної авіації (Г. Пухальська), формування професійної взаємодії курсантів (А. Дранко).

Проте проблема формування комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО перебуває поза увагою наукової спільноти, а відсутність наукового обґрунтування педагогічних умов і дієвих моделей формування такої готовності аргументували вибір теми дисертації: *«Формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба в межах наукової теми *«Дослідження ефективності застосування аудіолінгвального методу при вивченні іноземної мови курсантами вищих військових навчальних закладів»*.

Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 6 від 26.12.2014) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 29.11.2016).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Відповідно до мети поставлено такі *завдання*:

– вивчити стан опрацювання проблеми дослідження в психолого-педагогічній теорії та професійній практиці;

– з'ясувати сутність, зміст і структуру поняття «комунікативна готовність майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»;

– визначити особливості професійної діяльності військових пілотів під час міжнародних миротворчих операцій і обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості їх комунікативної готовності до взаємодії;

– обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій у процесі наземної підготовки;

– експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій у процесі наземної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх пілотів військової авіації.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Методи дослідження. У ході дослідження використано такі методи:

– *теоретичні*: аналіз теоретичних джерел із проблем вищої школи, професійної підготовки військових фахівців у ЗВО – для окреслення дослідницьких напрямів та уточнення понятійно-категоріального апарату; класифікація й систематизація теоретичних та експериментальних даних – для обґрунтування сутності, мети, завдань, змісту, структури, рівнів сформованості комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО; моделювання – для побудови моделі формування комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО у процесі наземної підготовки в ЗВО; аналіз професійної діяльності військових пілотів ЗСУ – для з'ясування ролі та місця такої готовності в їхній професійній діяльності;

– *емпіричні*: вивчення й оцінювання сучасного стану комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО; спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертне оцінювання – для дослідження стану й динаміки формування комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО в процесі наземної підготовки у військовому ЗВО; вивчення результатів та проблем професійної підготовки курсантів – для побудови змісту спецкурсу щодо формування комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО в процесі наземної підготовки в ЗВО; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов формування комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО;

– *математичної статистики* – для опрацювання отриманих даних та інтерпретації кількісних і якісних характеристик (критерії Вілкоксона, Фішера-Снедекора, Стюдента), математичного опрацювання емпіричних даних, доведення достовірності результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше:

– визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій (накопичення потенціалу професійно-комунікаційної надійності через акцентоване розширення

змісту виокремлених дисциплін наземної підготовки відібраними кейсами миротворчих завдань; інтенсивне застосування в аудиторній та позааудиторній навчальній діяльності еволюційно усталених полікультурних патернів англійської мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій; використання комплексної моделі безаварійної експлуатації авіаційної техніки під час тренажерної підготовки, змістовою домінантою якої є перманентне відпрацювання бінарних вправ взаємодії з фахівцями миротворчого контингенту);

– обґрунтовано модель формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій, яка ґрунтується на засадах суб'єктно-діяльнісного та компетентнісного підходів і складається з теоретичного, практично-реалізаційного, комплексно-інтегративного та контрольо-оцінного етапів наземної підготовки курсантів, в яких відображено мету, змістове наповнення, методи, форми, засоби навчання, особливості навчально-професійної взаємодії всіх суб'єктів навчально-виховного процесу в конкретному проміжку навчального й позааудиторного часу, а також методи, форми та засоби оцінювання успішності курсантів, критерії й показники компонентів комунікативної готовності до взаємодії;

удосконалено:

– методика діагностування компонентів комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій;

набуло подальшого розвитку:

– контекстне уточнення понятійно-категоріальних дефініцій дослідження, зокрема «професійна готовність миротворців», «професійна готовність військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій», «комунікативна готовність майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»;

– показники та критерії комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в процес підготовки майбутніх військових пілотів:

– спецкурс «Основи комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»;

– комп'ютерну дидактичну систему «Миротворець» для курсантів;

– практикум з англійської мови для позааудиторного читання для курсантів;

– модифіковані вправи для формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій, що засновані на використанні методів аварійних ситуацій, та контрольні проблемні завдання для проведення бінарних занять;

– методики діагностування якості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами під час підготовки до лекційних і практичних занять, розроблення спеціальних курсів, програм наземної підготовки курсантів до ММО в ЗВО.

Результати дисертації впроваджено в навчальний процес Льотної академії Національного авіаційного університету (акт реалізації № 01-08/947 від 11.04.2019),

Національної академії Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького (довідка № 121/12/4 від 20.02.2019), Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (акт реалізації № 350/176/9-320/84 від 04.01.2019).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У праці [20], написаній у співавторстві, особисто здобувачу належить розробка завдань та вправ практикуму з англійської мови для позааудиторного читання курсантів; у праці [14] – проектування мети, методів формування готовності майбутніх військових льотчиків до виконання завдань ММО; у праці [8] – визначення напрямів і завдань покращення процесу формування готовності курсантів до льотної діяльності в ЗВО; у праці [7] – визначення ролі, сутності, складових професійної готовності пілотів до ММО.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й результати дослідження обговорено на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних*: «Нові інформаційні технології в освіті для всіх» (м. Київ, 2015 р.); «Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем» (м. Кропивницький, 2016 р.); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Кропивницький, 2017 р.); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (м. Одеса, 2017 р.); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Київ, 2018 р.);

– *всукраїнських*: «Новітні технології – для захисту повітряного простору» (м. Харків, 2015 р.); «Актуальные научные исследования в современном мире» (м. Переяслав-Хмельницький, 2015 р.); «Новітні технології – для захисту повітряного простору» (м. Харків, 2016 р.); «Новітні технології – для захисту повітряного простору» (м. Харків, 2017 р.); «Освіта і наука: філософські, історичні та соціальні засади» (м. Харків, 2018 р.); «Новітні технології – для захисту повітряного простору» (м. Харків, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 21 науковій праці, з них: 6 – статті в наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки, 1 – стаття в періодичному виданні іноземної держави, 1 – стаття в іншому науковому виданні, 12 – матеріали конференцій, 1 – методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 11 додатків. Повний обсяг дисертації становить 213 сторінок, з них основний текст – 173 сторінки, список використаних джерел – 26 сторінок, додатки – 13 сторінок. Список використаних джерел включає 277 найменувань. Робота містить 13 рисунків і 24 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію, публікації.

У першому розділі – «Формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій як психолого-педагогічна проблема» – проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності ключових понять дослідження; визначено особливості сучасної льотної діяльності військових пілотів під час ММО; розглянуто сутність і структуру комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО.

Визначення аспектів військово-професійної діяльності військових пілотів надало змогу виокремити особливості їх діяльності під час ММО: непередбачуваність умов і ситуацій, географічних та метеорологічних обставин; складність завдань і їх комплексний військово-професійний, полікультурний, правовий та гуманітарний характер; поєднання формалізованого й неформалізованого типів комунікації з іноземними партнерами; специфічна субкультура мовлення та невербальної поведінки під час взаємодії; залежність результату від спільної колективної роботи; виняткова важливість знань міжнародних документів з організації польотів і дотримання норм їх безпеки в МПП; необхідність швидкого реагування на зміну умов виконання завдань ММО; важливість однозначного сприймання та тлумачення команд.

У пошуках визначення теоретичних засад комунікативної готовності МВП до взаємодії обґрунтовано, що уявлення про неї пройшли тривалу генезу та перебувають нині на стадії переосмислення в межах психологічних, педагогічних і соціологічних наук. Серед ключових понять та понятійних конструктів опрацьовано такі: «професійна компетентність», «готовність», «професійна готовність», «професійна готовність до ММО», «комунікативна готовність майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО» тощо.

Визначено, що під готовністю особи до миротворчої діяльності науковці (В. Ягупов, В. Хацановський та ін.) сьогодні розуміють інтегроване системне психолого-особистісно-професійне утворення особистості миротворця, яке включає його цінності, переконання, погляди, мотиви, почуття, ставлення й настанову до військово-професійної та миротворчої діяльності, професійно важливі суб'єктні, особистісні, військово-професійні, вольові, інтелектуальні й фізичні якості, знання про об'єкт і специфіку миротворчої діяльності та оволодіння методами, технологіями, формами й засобами її здійснення, а також попередній досвід практичних дій у типових і нетипових ситуаціях під час виконання миротворчих завдань. У сучасних дослідженнях виділяють такі види готовності миротворців: військово-професійну, професійну, психологічну, суб'єктну, комунікативну.

На основі теоретичного узагальнення й системного аналізу багатьох підходів до з'ясування порушеної проблеми та з огляду на специфіку військового навчання й вимоги до професійних кваліфікацій конкретизовано поняття «комунікативна готовність військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій». Терміносполучення витлумачено як складне динамічне й системне утворення особистості, що інтегровано відображається в меті, предметі, способах миротворчих інтеракцій, якості зворотного зв'язку між суб'єктами процесу миротворення та складається із ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового й самооцінного компонентів, а також професійно

важливих якостей. Показано, що це системне утворення активується попереднім досвідом комунікації під час професійних дій наземної підготовки в ЗВО, моделюванням квазіпрофесійної взаємодії в іншомовному середовищі й демонструє готовність пілота до комунікації та надійної взаємодії в умовах миротворчої льотної діяльності.

Аналіз теорій та феномену взаємодії надав змогу обрати підхід, що розглядає взаємодію як форму організації конкретної діяльності людей (за Г. Андрєєвою). Саме практична взаємодія військовослужбовців миротворчих контингентів і забезпечує планування, організацію, здійснення та контролювання всієї діяльності, відображається в меті, предметі, способах інтеракцій, зворотному зв'язку з різними суб'єктами ММО.

Обґрунтовано однойменні критерії та компоненти сформованості комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, самооцінний.

Визначено, що головними індикаторами комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО є: висока професійна мотивація та інтерес до взаємодії під час миротворчої діяльності, стійка система знань і вмінь курсантів щодо змісту, методів, форм та технологій взаємодії під час ММО, наявність основних моделей взаємодії в іншомовному середовищі, сформованість стійкості, надійності взаємодії при реалізації завдань ММО за призначенням; адекватна самооцінка своїх дій під час взаємодії, власної комунікативної готовності до взаємодії під час ММО тощо. Обґрунтовано рівні сформованості комунікативної готовності МВП до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій: високий, середній і низький.

У **другому розділі** – *«Педагогічні умови формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»* – обґрунтовано педагогічні умови й розроблено модель формування комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО.

Для формування комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО запропоновано низку педагогічних умов: накопичення потенціалу професійно-комунікаційної надійності через акцентоване розширення змісту виокремлених дисциплін наземної підготовки відібраними кейсами миротворчих завдань; інтенсивне застосування в аудиторній та позааудиторній навчальній діяльності еволюційно усталених полікультурних патернів англійської мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій; використання комплексної моделі безаварійної експлуатації авіаційної техніки під час тренажерної підготовки, змістовою домінантою якої є перманентне відпрацювання бінарних вправ взаємодії з фахівцями миротворчого контингенту.

Запропоновано реалізацію першої педагогічної умови – накопичення потенціалу професійно-комунікаційної надійності через акцентоване розширення змісту виокремлених дисциплін наземної підготовки відібраними кейсами миротворчих завдань – здійснити на таких рівнях професійної підготовки курсантів: навчальної діяльності, навчально-професійної діяльності, квазіпрофесійної діяльності, позанавчальної діяльності. Феномен надійності пілотів у роботі

розглянуто в методологічному, наукознавчому, теоретичному, організаційному, лінгвістичному, психологічному, технологічному аспектах. Це надало змогу констатувати, що професійно-комунікаційна надійність визначається особливостями мотиваційної сфери; рівнем психологічної стійкості під час взаємодії; станом професійної працездатності та розвитком професійно важливих якостей.

Проблеми мотиваційної сфери пілота виявляються в утрудненнях під час комунікації, зниженні мотивації на польоти та взаємодії в екіпажах тощо. Психологічна стійкість визначає стійкість діяльності пілота й екіпажа, впливає на ефективну взаємодію екіпажа та наземних служб. Професійна працездатність відображає здатність ефективно взаємодіяти при виконанні професійної діяльності з необхідною якістю протягом заданого часу.

Друга педагогічна умова передбачає інтенсивне застосування в аудиторній та позааудиторній навчальній діяльності еволюційно усталених полікультурних патернів англійської мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій. Визначено, що предметом спільної діяльності екіпажів під час ММО з іноземними партнерами є зв'язки, спільні рішення, відносини, взаємний інтерес, спільність переживань, постановка й вирішення проблем професійних завдань щодо перевезення вантажів, людей, організації польотів, підготовки до них та здійснення польотів, організація технічного обслуговування. На основі цього запропоновано схему взаємодії з іноземними партнерами, що відбувається під час ММО.

Аналіз практики ММО свідчить, що є деякі граматичні відмінності англійської «американської» мови від «британської». Існує багато дієслів, які в «британській» англійській мові вважають неправильними, але в американській вони стали нормою. Існують відмінності у вимові й деяких слів, і речень: наголос у словах; звуки в словах; інтонація в пропозиціях; усе більший вплив на фонетику англійської мови в Америці справляє іспанська мова. Тому для проведення занять з курсантами розроблено список буквосполучень і ситуацій, в яких вимова буде різнитися. Основна частина відмінностей існує лише в розмовній мові, що суттєво позначається на спілкуванні іноземних колег, які культивують певну мовну школу, та виявляють свої полікультурні особливості. Тому відбір змісту квазіпрофесійних завдань проблемного характеру проведено на основі аналізу змісту діяльності військових пілотів, освітньо-професійних програм та аналізу практики прояву полікультурних особливостей спілкування під час ММО, типових завдань взаємодії й умінь, які необхідні для забезпечення польотів у МПП. Проаналізовано еволюційно усталені полікультурні патерни англійської мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій.

Завдяки третій педагогічній умові – використанню комплексної моделі безаварійної експлуатації авіаційної техніки під час тренажерної підготовки, змістовою домінантою якої є перманентне відпрацювання бінарних вправ взаємодії з фахівцями миротворчого контингенту, – моделюється зміст професійної діяльності на тренажерах, враховуються фактори ММО та відпрацьовуються бінарні вправи щодо взаємодії.

Констатовано, що основна мета запропонованого контекстного навчання курсантів – моделювання предметного й соціального змісту їх майбутньої

професійної діяльності під час ММО. Запропоновано спецкурс «Основи формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО».

Реалізація зазначених педагогічних умов відображається в логіці авторської моделі, що складається з теоретичного, практично-реалізаційного, комплексно-інтегративного та контрольного-оцінного етапів наземної підготовки курсантів, у яких відображено мету, змістове наповнення, методи, форми, засоби навчання, особливості навчально-професійної взаємодії всіх суб'єктів НВП, особливості й методи оцінювання успішності, критерії сформованості комунікативної готовності до взаємодії.

У **третьому розділі** – *«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій»* – презентовано мету, завдання й методичку організації дослідно-експериментальної роботи; визначено сучасний стан сформованості комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО; наведено статистичний аналіз результатів дослідження.

Педагогічний експеримент проведено на базі Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (далі – ХНУПС). На констатувальному та формувальному етапах експерименту взяли участь 170 курсантів, а саме: дві контрольні групи (далі – КГ) – КГ-1 – 22 курсанти, КГ-2 – 125 курсантів різних курсів, експериментальна група (далі – ЕГ) – 23 курсанти. У зв'язку з тим, що ХНУПС на час проведення дослідження мав в Україні монополію на підготовку військових пілотів з вищою освітою, обрано такий варіант програми педагогічного експерименту, де на констатувальному етапі проведено вимірювання рівня окремих компонентів комунікативної готовності до взаємодії в майбутніх пілотів ЕГ, КГ-1 та КГ-2, а на контрольному – у ЕГ та КГ-1 (один курс).

Програма дослідження передбачала проведення попереднього діагностування рівнів окремих компонентів комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО різних курсів курсантів у традиційній професійній освіті в авіаційному ЗВО. Комплексний діагностичний засіб для такого завдання розроблено на основі досягнень сучасної вітчизняної педагогіки та психології, надбань військової й авіаційної психології, а також з урахуванням власних емпіричних можливостей. Серед існуючих діагностичних інструментів обрано такі: анкета щодо визначення цінностей майбутньої миротворчої діяльності курсантів, анкета щодо визначення провідних мотивів соціального успіху в миротворчій діяльності, карта професійно-психологічного вивчення курсанта (рівень знань курсантами вимог ІСАО), рівень знань курсантами керівних документів з безпеки польотів, тести визначення іншомовної компетентності курсантів (за видами вправ) в умовах польотів у МПП тощо. Попереднє діагностування надало змогу з'ясувати таке: стан сформованості комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО в ЕГ, КГ-1 та КГ-2, що визначено на недостатньому рівні; основні тенденції й проблеми професійної підготовки. Ця робота стала основою для визначення та обґрунтування педагогічних умов, моделі комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО,

методичного забезпечення. Експериментальну перевірку ефективності запропонованих інновацій здійснено шляхом їх упровадження в практику наземної підготовки курсантів у військовому ЗВО.

Розгортання формувальної роботи відповідно до першої педагогічної умови представлено:

– на рівні навчальної діяльності – розробка навчально-професійних кейсів, де відображено світовий досвід використання авіації в різних географічних умовах, в іншомовних екіпажах, в умовах дії стрес-факторів ММО, дотримання безпеки польотів під час польотів у МПП; бінарні лекції, що передбачали участь у заняттях як НПП, так і офіцерів, які мали досвід участі в ММО, під час яких розкривались основні аспекти та особливості миротворчої діяльності військових пілотів; проблемні лекції, коли НПП будували лекцію таким чином, що в ході її розгортання курсанти вирішували навчально-професійні проблеми взаємодії під час польотів у МПП; лекції-візуалізації, що забезпечували безпосереднє професійне занурення курсантів в особливості взаємодії під час використання вертольотів у ММО, висвітлювали особливості взаємодії з іноземними партнерами під час виконання завдань за призначенням; лекції-бесіди з презентацією сучасного досвіду ММО; семінарські заняття, що надавали можливість курсантам презентувати свої пошукові роботи випереджувального характеру з приводу взаємодії під час використання вертольотів у ММО; практичні роботи з використанням методів «мозкового штурму», «аварійних ситуацій»; реалізація спецкурсу тощо;

– на рівні навчально-професійної діяльності – розробка програм та щоденників оцінювання сформованості комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО; побудова схем оцінювання рівня взаємодії майбутніх пілотів в екіпажах цивільної авіації під час проходження льотних практик; навчання прийомів рефлексії та самооцінювання власної комунікативної готовності до взаємодії, визначення її рівня, корегування розвитку; участь у роботі військово-наукового товариства курсантів щодо проведення науково-дослідницької діяльності з проблем комунікації під час використання авіації в ММО; участь у всеукраїнських та льотно-методичних конференціях; підготовка звітів про проведення льотних практик;

– на рівні квазіпрофесійної діяльності курсантів – поступове формування в них психічних утворень за схемою «прості вміння – навички – складні вміння» від простих завдань до складних комплексних завдань взаємодії, багатоопераційних вправ на тренажерах з імітацією комунікації в іншомовному середовищі; моделювання дій курсантів під час тренажерної підготовки з використанням засобів додаткового психофізіологічного навантаження; програвання різноманітних імітаційних ситуацій льотного характеру в умовах раптової зміни обстановки, виникнення ліміту часу; використання форм і методів інтерактивного навчання, що відображають особливості проблемних завдань комунікації під час ММО; рефлексивний аналіз за допомогою щоденників рефлексії;

– на рівні позанавчальної діяльності – колективний перегляд навчальних та іноземних документальних фільмів про ММО; організація екскурсій до музею

ХНУПС з акцентуванням уваги на важливості професійної надійності; пояснення НПП курсантам під час кураторських годин залежності безаварійної роботи від розвитку професійно-комунікаційної надійності; проведення під час позааудиторної роботи для курсантів факультативів з професійної англійської мови, де розглядали питання участі в ММО та взаємодії.

Реалізація другої педагогічної умови передбачала моделювання проблемних ситуацій професійного характеру під час тренажерної підготовки, коли увесь навчальний процес при формуванні комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час наземної підготовки було поділено на такі етапи: підготовчий (дисципліни теоретичного курсу); основний – заняття на тренажерах та в лінгафонному класі; самостійної підготовки – позааудиторні заходи, самостійна робота; контрольний – підсумкові заняття. При побудові занять дотримувалися принципів проблемності, контекстності, інтерактивності, міжпредметності та інтеграції. Для отримання позитивного ефекту від бінарних занять дотримувалися чіткого уявлення про перспективи засвоєння матеріалу з безпеки польотів під час ММО; проектування способів взаємодії НПП та курсантів на кожному етапі занять; урахування особливостей бінарності під час проектування кожного етапу тренажерної підготовки до ММО.

При реалізації цієї умови запропоновано використання спецкурсу «Основи формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО», який включає три взаємопов'язаних логічних частини.

Перша частина – вступного та теоретичного характеру; спрямована на мотивування курсантів, оволодіння системою знань щодо сутності, змісту, структури комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО (лекції, бесіди, дискусії, методи активного навчання).

Друга частина – практичного характеру; спрямована на перенесення набутих знань з ММО в практичну діяльність, формування в курсантів операціонального компонента такої готовності (практичних умінь, навичок взаємодії, досвіду іншомовного спілкування, ведення радіообміну, переговорів), вирішення квазіпрофесійних завдань взаємодії та конкретних ситуацій з практики ММО (практична підготовка, тренажерні вправи, бінарні заняття, іншомовна практика при розв'язанні проблемних завдань взаємодії контекстного характеру).

Третя частина – самостійно-рефлексивна – позааудиторна та самостійна робота з удосконалення компонентів комунікативної готовності (самостійна робота, КДС «Миротворець», самооцінювання тощо).

Перевірку успішності експериментального впливу на контрольному етапі педагогічного експерименту здійснено за допомогою адаптованої й модифікованої методики Р. Бейлза-В. Ягупова з експертного оцінювання контрольних вправ. При цьому експерти заповнювали комплексну матрицю даних, оцінюючи за окремими показниками якості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО. Середні значення результатів діагностики сформованості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО за методикою Р. Бейлза-В. Ягупова наведено в табл. 1.

Середні значення результатів діагностики сформованості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО за методикою Р. Бейлза-В. Ягупова

№ з/п	Показники	Середні значення, бали	
		КГ-1	ЕГ
<i>Когнітивний критерій якості комунікативної готовності до взаємодії</i>			
1	Показник сформованості когнітивного компонента комунікативної готовності до взаємодії під час ММО	4,05	4,4
<i>Операціональний критерій якості комунікативної готовності до взаємодії</i>			
1	Показник продуктивності взаємодії з авіадиспетчером під час виконання контрольних завдань	4,1	4,38
2	Показник продуктивності взаємодії під час вирішення ситуаційних вправ на бінарних заняттях	4,08	4,5
<i>Емоційно-вольовий критерій якості комунікативної готовності до взаємодії</i>			
1	Показник продуктивності взаємодії під час виконання вправ в умовах дефіциту часу	4,1	4,44
<i>Самооцінний критерій якості комунікативної готовності до взаємодії</i>			
1	Показник самооцінювання продуктивності підготовки кейсів миротворчих завдань з тем дисциплін наземної підготовки	4,12	4,4

Застосування адаптованої та модифікованої методики Р. Бейлза-В. Ягупова разом з комплексним діагностичним інструментарієм показало, що за більшістю показників ЕГ значно випередила результати діагностичних зрізів КГ-1. Це дає підстави зробити висновок, що процес формування комунікативної готовності МВП до взаємодії в ЕГ відбувся успішно, а авторські педагогічні умови на практиці довели свою ефективність (табл. 2). Як видно з табл. 2, курсанти ЕГ (21,7%) продемонстрували високий рівень комунікативної готовності до взаємодії порівняно з 13,1% у КГ-1, при цьому низький рівень у КГ-1 мали 27,4% курсантів проти 13,1% в ЕГ.

Таблиця 2

Узагальнені результати оцінювання рівня комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО, %

Рівні сформованості комунікативної готовності курсантів до взаємодії під час ММО	ЕГ, n = 23				КГ, n = 22			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	3	13,1	5	21,7	2	9,0	3	13,6
Середній	14	60,8	15	65,2	12	54,5	13	59,0
Низький	6	26,1	3	13,1	8	36,5	5	27,4

Узагальнені результати оцінювання рівня комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО проілюстровано на діаграмі (рис. 1).

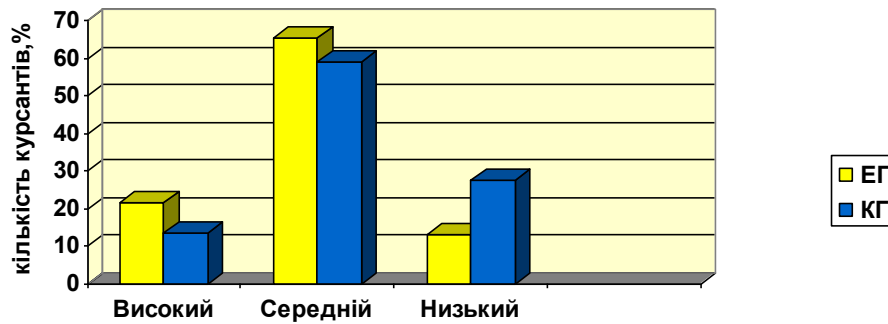

Рис. 1. Узагальнені результати оцінювання рівня комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО

Встановлено, що успішність курсантів ЕГ за навчальними дисциплінами, які прямо впливають на рівень комунікативної готовності МВП до взаємодії під час ММО, достовірно вища, ніж у курсантів КГ-1. Також статистичне обґрунтування результатів вказує на те, що формування такої готовності відбувалося в ЕГ ефективніше, ніж у КГ-1.

ВИСНОВКИ

У дисертації виконано теоретичний аналіз проблеми формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій у процесі наземної підготовки. Результати теоретичного й експериментального дослідження підтвердили ефективність авторської гіпотези та надали підстави для формулювання таких висновків:

1. Визначення теоретичних засад проблеми готовності військових пілотів засвідчило, що уявлення про неї пройшли тривалий шлях становлення та змін і перебувають сьогодні на стадії переосмислення в межах військово-психологічних, педагогічних, соціологічних наук і у філософській площині.

Аналіз стану розробленості проблеми в педагогічній теорії та практиці засвідчив високу соціальну, військово-спеціальну цінність і значущість комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій. Попереднє діагностування засвідчило недостатній рівень такої готовності, що виявляється в слабкій професійній мотивації до міжнародних миротворчих операцій; недостатньому рівні знань і вмінь щодо дотримання норм безпеки польотів у МПП; несформованих навичках взаємодії з іноземними партнерами та відсутності готових моделей такої взаємодії в різних умовах обстановки; неповній сформованості емоційно-вольових механізмів саморегуляції; відсутності навички самооцінювання результатів сформованості такої готовності тощо.

2. У ході дослідження опрацьовано такі ключові поняття та понятійні конструкти: «готовність», «професійна готовність миротворця», «комунікативна готовність майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій» тощо.

На основі теоретичного узагальнення й системного аналізу різноманітних підходів до з'ясування порушеної проблеми з огляду на специфіку профільного навчання в авіаційному ЗВО та вимоги до професійних кваліфікацій конкретизовано поняття «комунікативна готовність майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій». Терміносполучення витлумачено як складне динамічне й системне утворення особистості, що інтегровано відображається в меті, предметі, способах миротворчих інтеракцій, якості зворотного зв'язку між суб'єктами процесу миротворення та складається із ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового й самооцінного компонентів, а також професійно важливих якостей.

Показано, що це системне утворення активується попереднім досвідом комунікації під час професійних дій у різних ситуаціях наземної підготовки в ЗВО, моделюванням квазіпрофесійної взаємодії в іншомовному середовищі та демонструє готовність пілота до комунікації й надійної взаємодії в умовах миротворчої льотної діяльності.

3. Визначення специфічних аспектів професійної діяльності військових пілотів надало змогу виокремити особливості їх діяльності під час міжнародних миротворчих операцій: непередбачуваність умов і ситуацій, географічних та метеорологічних обставин; складність завдань і їх комплексний військово-професійний, полікультурний, правовий та гуманітарний характер; поєднання формалізованого й неформалізованого типів комунікації з іноземними партнерами; специфічна субкультура мовлення та невербальної поведінки під час взаємодії; залежність результату від спільної колективної роботи; виняткова важливість знань міжнародних документів з організації польотів і дотримання норм безпеки польотів у МПП; необхідність швидкого реагування на зміну умов виконання завдань ММО; важливість однозначного сприймання та тлумачення команд.

Обґрунтовано однойменні критерії та компоненти сформованості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, самооцінний. Визначено, що головними індикаторами комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО є: висока професійна мотивація та інтерес до взаємодії під час миротворчої діяльності, стійка система знань і вмій курсантів щодо змісту, методів, форм та технологій взаємодії під час ММО, наявність основних моделей взаємодії в іншомовному середовищі, сформованість стійкості, надійності взаємодії при реалізації завдань ММО за призначенням; адекватна самооцінка своїх дій під час взаємодії тощо.

Обґрунтовано рівні сформованості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО: високий, середній і низький.

4. Для формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО запропоновано низку педагогічних умов: накопичення потенціалу професійно-комунікаційної надійності через акцентоване розширення змісту виокремлених дисциплін наземної підготовки відібраними кейсами миротворчих завдань; інтенсивне застосування в аудиторній та позааудиторній навчальній діяльності еволюційно усталених полікультурних патернів англійської

мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій; використання комплексної моделі безаварійної експлуатації авіаційної техніки під час тренажерної підготовки, змістовою домінантою якої є перманентне відпрацювання бінарних вправ взаємодії з фахівцями миротворчого контингенту.

Запропоновано модель формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО, яка уможливила схематичне зображення етапів та особливостей реалізації педагогічних умов, компонентів, їхніх рівнів, показників і критеріїв, методів, прийомів та форм навчання курсантів у ЗВО. Основу моделі формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО становлять теоретичний, практично-реалізаційний, комплексно-інтегративний та контрольний етапи наземної підготовки курсантів, в яких відображено мету, змістове наповнення, методи, форми, засоби навчання, особливості навчально-професійної взаємодії всіх суб'єктів НВП у конкретному проміжку навчального й позааудиторного часу, особливості та методи, засоби оцінювання успішності курсантів, критерії й показники.

5. Результати проведеного експерименту довели справедливість висунутого припущення про можливість цілеспрямованого формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО в процесі наземної практичної підготовки в ЗВО шляхом упровадження обґрунтованих педагогічних умов і розроблених педагогічних заходів.

Оцінювання рівня сформованості комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО, що проведене після формувального етапу педагогічного експерименту, продемонструвало, що після впровадження обґрунтованих педагогічних умов 21,7% курсантів ЕГ показали високий рівень такої готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час ММО порівняно з 13,6% у КГ, при цьому низький рівень комунікативної готовності до взаємодії у КГ мали 27,4% курсантів проти 13,1% в ЕГ. Достовірність отриманих результатів експерименту перевірено за допомогою методів математичної статистики (критерії Вілкоксона, Фішера-Снедекора, Стюдента). Отримані результати можуть бути використані в наземній підготовці курсантів, планах їх навчання, увійти до підручників з навчальних дисциплін.

Перспективними напрямками подальших розвідок є розвиток теоретико-методологічних основ підготовки миротворчих підрозділів зі складу військової авіації ЗС України; обґрунтування та розробка технологій продуктивного навчання майбутніх військових пілотів під час іншомовної підготовки тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

1. Савицька А. П. Педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх військових вертольотчиків для виконання миротворчих операцій. *Науковий вісник Чернівецького університету (педагогіка і психологія)*: зб. наук. пр. Чернівці, 2015. Вип. 738. С. 172–180.

2. Савицька А. П. Сутність та структура готовності майбутніх військових льотчиків до професійного іншомовного спілкування при виконанні міжнародних миротворчих операцій. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/-Vnadped_2016_2_6.

3. Савицька А. П. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх військових льотчиків до міжнародних миротворчих операцій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 3. С. 140–145.

4. Савицька А. П. Досвід підготовки українських миротворців до виконання завдань міжнародних миротворчих операцій: організаційно-педагогічний аспект. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2017. Вип. 2. URL: nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/-sbornik_2_2017_pdn.pdf.

5. Савицька А. П. Модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: педагогічні науки (друге видання)*. Хмельницький: НАДПСУ, 2018. № 1. С. 267–277.

6. Савицька А. П. Методи моделювання чинників та форм миротворчої діяльності під час підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: педагогічні науки (друге видання)*. Хмельницький: НАДПСУ, 2017. № 2 (9). С. 291–301.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Савицька А. П., Керницький О. М. Педагогічні проблеми формування готовності офіцерів силових структур до службової діяльності. *Проблеми освіти: зб. наук. пр. Вінниця; Київ*, 2015. Вип. 82. С. 110–114.

8. Савицька А. П., Керницький О. М. Педагогічні аспекти формування готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності. *Нові інформаційні технології в освіті для всіх: матеріали Десятої Міжнар. конф. ІТЕА-2015 (27 листопада 2015 р.)*. Київ: МННЦІТтаС, 2015. Т. 2. URL: https://issuu.com/iteaconf/docs/-2_itea_2014_ua/1.

9. Савицька А. П. Комунікативні аспекти професійної діяльності майбутніх офіцерів льотної складу військової авіації. *Актуальные научные исследования в современном мире: материалы VI Науч.-практ. конф. (26–27 октября 2015, м. Переяслав-Хмельницький)*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вып. 6. Ч. 3. С. 113–116.

10. Савицька А. П. Мета, завдання та педагогічні умови підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (23 березня 2017 р., м. Кропивницький)*. Кропивницький, 2017. С. 110–113.

11. Савицька А. П. Структура готовності майбутніх військових льотчиків до професійного іншомовного спілкування у міжнародних миротворчих операціях.

Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 листопада 2016 р.). Кропивницький, 2016. С. 118–121.

12. Савицька А. П. Педагогічна технологія формування готовності майбутніх військових льотчиків до професійного іншомовного спілкування та результати експерименту. *Новітні технології – для захисту повітряного простору: матеріали XIII Наук. конф. ХУПС (Харків, 12–13 квітня 2017 р.).* Харків, 2017. С. 564.

13. Савицька А. П. Конструювання ситуацій взаємодії при підготовці майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (20 березня 2018 р., Київ).* Київ: Нац. авіаційний ун-т, 2018. С. 16.

14. Савицька А. П., Керницький О. М. Педагогічна технологія формування готовності майбутніх військових льотчиків до виконання завдань міжнародних миротворчих операцій. *Освіта і наука: філософські, історичні та соціальні засади: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20 квітня 2018 р., Харків).* Харків, 2018. С. 116–118.

15. Савицька А. П. Організаційні та педагогічні проблеми підготовки курсантів до міжнародних миротворчих операцій. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. в Одеському нац. політех. ун-ті. Одеса, 2017.* URL: <http://nuwm.edu.ua/naukovi-zakhodi-ta-publikacii/nov201813041545s217>.

16. Савицька А. П. Training students to efficiently learn vocabulary. *Новітні технології – для захисту повітряного простору: матеріали XIII Наук. конф. ХУПС (Харків, 12–13 квітня 2017 р.).* Харків, 2017. С. 594.

17. Савицька А. П. Метод проектів як засіб підвищення мотивації курсантів. *Новітні технології – для захисту повітряного простору: матеріали IX Наук. конф. ХУПС. Харків, 2015.* С. 498.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

18. Савицька А. П. До питання перекладу науково-технічної термінології (на прикладі авіаційно-інженерної лексики). *Новітні технології – для захисту повітряного простору: матеріали XIV Наук. конф. (11–12 квітня 2018 р., Харків).* Харків, 2018. С. 615.

19. Савицька А. П. Motivational Strategies in the Language Classroom. *Новітні технології – для захисту повітряного простору: матеріали XII Наук. конф. Харків. ун-ту Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба (Харків, 13–14 квітня 2016 р.).* Харків, 2016. С. 486.

20. Савицька А. П., Романченко І. І., Величко В. А. Англійська мова: практикум для позааудиторного читання для курсантів. Харків: ХУПС, 2015. 35 с.

21. Савицька А. П. Актуальні організаційно-педагогічні проблеми підготовки курсантів до міжнародних миротворчих операцій. *The scientific heritage. Budapest, Hungary, 2017. № 10 (10). P. 2. С. 67–69.*

АНОТАЦІЯ

Савицька А. П. Формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій у процесі наземної підготовки. Терміносполучення витлумачено як складне динамічне й системне утворення особистості, що інтегровано відображається в меті, предметі, способах миротворчих інтеракцій, якості зворотного зв'язку між суб'єктами процесу миротворення та складається із ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового й самооцінного компонентів, а також професійно важливих якостей. Визначено компоненти комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено необхідні педагогічні умови формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій: накопичення потенціалу професійно-комунікаційної надійності через акцентоване розширення змісту виокремлених дисциплін наземної підготовки відібраними кейсами миротворчих завдань; інтенсивне застосування в аудиторній та позааудиторній навчальній діяльності еволюційно усталених полікультурних патернів англійської мови, що підтверджені досвідом успішних миротворчих операцій; використання комплексної моделі безаварійної експлуатації авіаційної техніки під час тренажерної підготовки, змістовою домінантою якої є перманентне відпрацювання бінарних вправ взаємодії з фахівцями миротворчого контингенту.

Обґрунтовано модель формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Ключові слова: комунікативна готовність, майбутній військовий пілот, наземна підготовка, міжнародні миротворчі операції, педагогічні умови, модель формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

АННОТАЦИЯ

Савицкая А. П. Формирование коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический приватный университет, Запорожье, 2019.

Диссертация посвящена исследованию проблемы формирования коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций в процессе наземной подготовки.

Определено, что коммуникативная готовность будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций – это сложное динамическое и системное образование личности, которое интегрировано проявляется в цели, предмете, способах миротворческих интеракций, качестве обратной связи между субъектами процесса миротворчества и состоит из ценностно-мотивационного, когнитивного, операционно-деятельностного, эмоционально-волевого и самооценочного компонентов, профессионально важных качеств. Оно активируется предыдущим опытом профессиональных действий в различных ситуациях наземной подготовки, моделированием квазипрофессионального взаимодействия в иноязычной среде.

Определены компоненты коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций: ценностно-мотивационный, когнитивный, операционно-деятельностный, эмоционально-волевой, самооценочный и профессионально важные качества.

Разработаны, теоретически обоснованы и экспериментально проверены необходимые педагогические условия формирования коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций в процессе наземной подготовки: накопление потенциала профессионально-коммуникационной надежности через акцентированное расширение содержания выделенных дисциплин наземной подготовки подобранными кейсами миротворческих задач; интенсивное применение в аудиторной и внеаудиторной учебной деятельности эволюционно сложившихся поликультурных паттернов английского языка, подтвержденных опытом успешных миротворческих операций; использование комплексной модели безаварийной эксплуатации авиационной техники во время тренажерной подготовки, содержательной доминантой которой является перманентная отработка бинарных упражнений взаимодействия со специалистами миротворческого контингента.

Определено, что главными индикаторами коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию являются: высокая профессиональная мотивация и интерес к взаимодействию во время миротворческой деятельности; устойчивая система знаний и умений будущих военных пилотов, которая отражает содержание, методы, формы и технологии взаимодействия; наличие основных моделей взаимодействия в иноязычной среде; сформированность устойчивости, надежности взаимодействия при реализации профессиональных задач; адекватная самооценка своих действий во время взаимодействия, собственной коммуникативной готовности к взаимодействию во время международных миротворческих операций.

Обоснованы уровни сформированности коммуникативной готовности курсантов к взаимодействию во время международных миротворческих операций: высокий, средний и низкий.

Обоснована и разработана модель формирования профессиональной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию в международных

миротворческих операциях, которая состоит из теоретического, практически-реализационного, комплексно-интегрирующего и контрольно-оценочного этапов наземной подготовки курсантов.

Ключевые слова: коммуникативная готовность, будущий военный пилот, наземная подготовка, международные миротворческие операции, педагогические условия, модель формирования коммуникативной готовности будущих военных пилотов к взаимодействию во время международных миротворческих операций.

SUMMARY

Savytska A. P. Development of future military pilots' communicative preparedness for international peacekeeping operations during pre-flight training. – On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Pedagogic sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Classic Private University, Zaporozhye, 2019.

The thesis is devoted to study of development of future military pilots' communicative preparedness for interaction in international peacekeeping operations during preflight training. It has been stated that the study of Ukrainian military participation in peacekeeping operations alongside with drawbacks in cadets professional training bring up to date the search of ways to resolve the problem of keeping rules of flight safety in the international airspace, interaction with foreign partners.

It has been defined that communicative preparedness of future military pilots for interaction in international peacekeeping operations is a complex dynamic and systematic personality development which integrates value-based motivational, cognitive, imperative, strong-willed emotional and self-estimation components, professionally important traits which are activated by prior experience in professional performance in various preflight training settings in a higher institution together with modeling of improvised professional interaction in a foreign setting and demonstrates the mental readiness to reliably act during peacekeeping flight performance. Components of communicative preparedness are defined as the following: value-based motivational, cognitive, imperative, strong-willed emotional and self-estimation components, etc.

The required pedagogic modalities of future military pilots' communicative preparedness for interaction during preflight training have been developed, theoretically based and experimentally tested: accumulating the potential of professional-communicative reliability via targeted in-depth enlargement of definite pre-flight training subjects by employing selected peacekeeping tasks cases; intensive application of some set multicultural English language patterns in both classroom and out-of-classroom educational process which have been proved effective by the experience of successful peacekeeping operations; application of a complex model of breakdown-proof aviation materiel operation during simulated training.

Key words: communicative preparedness, future military pilot, preflight training, international peacekeeping operations, pedagogic modalities, model of development of future military pilots' communicative preparedness for interaction in international peacekeeping operations.

САВИЦЬКА АЛЛА ПЕТРІВНА

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПЛОТІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ
ПІД ЧАС МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 15.09.2019.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 30-19АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008